

М. М. Гламазда

Лаврська друкарня

ЛАВРСЬКА ДРУКАРНЯ Засн. 1615–16 при [Києво-Печерській Свято-Успенській лаврі](#) архімандритом Єлисеєм Плетенецьким. Відтоді та майже до кін. 18 ст. була єдиною в Києві й однією з найбільших друкарень на укр. землях. У 19 ст. вона перетворилася з ремісн. майстерні-друкарні з 7-ма дерев'яними друкар. верстатами (кін. 18 ст.) у полігр. підприємство з 9-ма друкар. машинами та 11-ма верстатами. Екон. піднесення поч. 20 ст. сприяло розвиткові поліграфії, зокрема й Л. д. 1909–13 вона поповнилася 7-ма новими машинами: 3-ма друкар., 2-ма словолитними та 2-ма для оздоблення видань. 1909 також запроваджено новий спосіб друку ілюстрацій – фототипію. Архівні документи 1907–14 засвідчують зацікавленість керівництва друкарні новітніми досягненнями у галузі набору – складал. машинами. Наявна на той час кількість складачів уже не справлялася з обсягами складал. робіт, що увесь час зростали, однак висока ціна нового устаткування і дешеві робочі руки зумовили збільшення кількості складачів (з 12-ти у 1900 до 19-ти у 1913). У Л. д., як і ін. добре устаткованих друкарнях, дбали насамперед про якість видань. Її успішну роботу засвідчило зростання прибутку: 1903 він становив 109 тис., 1914 – 140 тис. рублів. 1912 Л. д. підключено до лавр. електростанції. 1913 продукція Л. д. була представлена на Всерос. пром. виставці у Києві, 1914 – на Міжнар. виставці друкар. справи та графіки у м. Ляйпциг (Німеччина). 1-а світова війна негативно позначилася на видавн. справі: вже на її початку було закрито ред. багатьох газет і журналів, насамперед укр.; виникли труднощі з постачанням тех. устаткування, паперу, фарб тощо; мобілізація призвела до проблем із забезпеченням підприємств кваліфіков. кадрами; зниження обсягів пром. виробництва спричинило зменшення попиту на акцидентну продукцію (випуск бланків, етикеток тощо). Незважаючи на специфіку продукції Л. д. (більшу її частину складали богослужební книжки, журнали, підручники), труднощі воєн. часу давалися взнаки і у її роботі. Становище ускладнилося, коли у вересні 1915 Київ став прифронт. зоною. Розпочато підготовку до евакуації, друкарня вимушена була продати дещо з обладнання та частину шрифту. Скорочення обсягів виробництва та розпродаж устаткування продовжувалися і в наступні роки, проте 1917–18 Л. д. все ще залишалася досить добре обладнаною. Тут друкували книжки, брошури, журнали, різноманітну аркушеву продукцію, покликану популяризувати святі місця. Через незгоди воєн. часу затримувався випуск окремих важливих вид., таких як монографія Ф. Титова «Типография Киево-Печерской Лавры». Безпосереднє втручання в

діяльність Л. д., а згодом і її нищення розпочалося восени 1917. Відтоді друкарня перманентно пережила низку реквізицій аж до остаточ. націоналізації 1923. Перша, тимчас., відбулася у жовтні 1917, коли Л. д. реквізував за «погодженням» з намісником Лаври 1-й запасний Укр. козацький полк. Друкарня обслуговувала штаб полку, але друкувала дещо й для Лаври. Від листопада за рішенням командування полку тут виходили і книжки видавництва «Вернигора». Під час недовгого перебування у Києві червоногвард. військ під командуванням М. Муравйова Л. д. виконувала замовлення його штабу – друкувала військ. відозви та г. «Борьба с контрреволюцией». Після повернення уряду УНР на чолі з М. Грушевським до Києва, у березні 1918 Військ. мін-во УНР вирішило реквізувати майно друкарні. Гетьман П. Скоропадський, який наприкінці квітня 1918 прийшов до влади, своїм маніфестом повернув право приват. власності та ліквідував розпорядження УЦР щодо Л. д., тому вона змогла продовжити діяльність (видано 1-й том монографії Ф. Титова та додатки до неї, повне зібрання творів митрополита Антонія, «Путеводитель по Лавре» та ін.). Але наприкінці року до влади прийшла Директорія УНР на чолі з В. Винниченком, що знову скасувала приватну власність. У грудні 1918 Л. д. реквізовано для потреб Центр. інформ. бюро УНР, у лютому 1919, після захоплення Києва загонами Червоної армії, – для потреб Наркомзему УСРР (призначили й комісара друкарні). Її продукцію в цей час складали інструкції, бланки, постанови РНК, Наркомзему, також вдалося видати ґрунтовну працю П. Тутковського «Матеріали сільськогосподарської бібліографії». Становище друкарні значно погіршилося, через брак коштів різко зменшилася кількість працівників (зі 114-ти до 43-х). 31 серпня 1919, коли Київ захопили денікінці, Лаврі повернули майно, зокрема й друкарню, де на той час лишалося тільки 25 робітників. Проте через брак коштів Духовна рада Лаври у вересні призупинила роботу Л. д. 16 грудня 1919 Червона армія відбила Київ у денікінців. Під час артилер. обстрілу будівлю Л. д. значно пошкоджено. У червні 1921 з друкарні вилучено все, що мало істор. та художню цінність: гравюри на міді, дерев'яні кліше, пунсони, портрети на полотні (засновника друкарні Єлисея Плетенецького, митрополитів Петра Могили, Євгенія Болховітінова) тощо. 1923 Л. д. остаточно підпорядк. ВУАН, у системі якої вона пропрацювала ще 10 р. Від 1972 у колиш. приміщенні Л. д. діє [Книги і друкарства України Музей](#).

Державний архів

Держ. арх. Київ. обл. Ф. 862, оп. 1, спр. 123; ЦДІА. Ф. 128, оп. 1, спр. 987; спр. 1608.

Рекомендована література

1. Машталір Р. М., Ковба Ж. М., Феллер М. Д. Розвиток поліграфії на Україні. 1974;
2. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. 2002 (обидві – Львів).

Бібліографічний опис:

Лаврська друкарня / М. М. Гламазда // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-52816>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).